

ON DOKUZUNCU YÜZYIL BAŞINDA YAZILMIŞ BİR TÜRKÇE PİYES

Vakayi-i Acibe ve Havadis-i Garibe-i Kefşger Ahmed

FAHİR İZ

1956 yaz tatilinde Rockefeller Tesisinin verdiği bir araştırma bursu ile Avrupa kütüphanelerindeki türkçe yazmaları taramış ve basılı kataloglarda bulunmayan, yeni alınmış eserleri tesbit etmişim. İşte bu araştırmalar sırasında Viyana Millî Kütüphanesinde rastladığım bir yazma mecmua bir kaç bakımdan dikkatimi çekti. Bu mecmuada *Vakayi-i Acibe ve Havadis-i Garibe-i Kefşger Ahmed* adlı bir türkçe piyes istinsah edilmiş, sonuna da aynı piyesin almanca, fransızca ve italyanca tercümeleri eklenmişti. Eserin hemen filmini aldım. Türk tiyatro tarihi üzerinde çalışanlar için zengin malzeme ihtiva eden metni burada yayınlarken sadece bir iki noktaya işaret etmekle yetineceğim.

Mecmuada türkçe metnin yazarının adı zikredilmiyor. Arap harflerini sonradan öğrenen yabancıların tipik yazısı ile kopya edilmiş olan eserde yer yer imlâ ve istinsah yanlışları var. Kitabın sonunda istinsah edenin adı اسکرلج İskerleç olarak kaydedilmiş. Üç yabancı dile yapılmış olan tercümeleri de aynı el istinsah etmiş. Tercümeleri yapanlara gelince, piyesin almanca ve fransızcaya Johann (Jean) Lippa, italyancaya da Testa tarafından çevrildiği kaydedilmiş. Tercümelerin başında bu dillerde “Papuççu Ahmedin garip vak’aları ve sergüzeşterleri; üç perdelik komedi; türkçeden tercüme edilmiştir; vak’a Bağdad’da geçer” yazılıdır. Yalnız italyanca tercümede bir de tarih vardır: 1809.

Eser konu bakımından eski farslar gibi bir toplamadır. Lâtin tiyatro yazarı Plautus’tan ve ondan naklen Shakespeare’den (Yanlışlıklar Komedi) başlayarak bir çok komedilerde kullanılan “Bir birile karıştırılan ikizler” motifi bu piyeste de kullanılıyor. Türlü hikâyelere giren “999 altın” motifi ile “paylaşılan hediye ve dayak” motifi de buraya alınmıştır. Fakat Osmanlı paşası ve maiyeti, Paşa sarayı, esnaf, halk ve Paşa münasebetleri tamamen mahallîdir. Eserin bütünü bir Fransız

veya İtalyan farsının Türk hayatına tatbik edilmiş şekli hissini veriyor. Perde ve sahne taksimatı, şahısların giriş çıkışları Batı tiyatrosu tekniğini takip ediyor. Fakat piyesin bütününde Orta oyunu zevkinden bir hava da kalmıştır.

Piyesin umumiyetle çok sade olan dili ve üslûbu XIX. asrın ikinci yarısında kullanılan tiyatro dilini hatırlatıyor. Ara sıra daha eski dil hususiyetlerine rastlanması tabiidir. Eserde istinsah yanlışları dışında bazı Ermeni şivesi hususiyetlerinin bulunması istinsahı yapan İskerleç'in muhiti hakkında bir fikir verebilir. Burada Türk tiyatrosu tarihinde Ermenilerin rolünü de hatırlamak lâzımdır.

Acaba bildiğimiz en eski Türk piyesinden en aşağı elli yıl önce yazılmış bir türkçe piyes karşısında mıyız? Belki. Fakat bu hususta hüküm vermek için acele etmemek lâzımdır. Evvelâ, XVII. yüzyıldan beri Doğu illerini öğrenmek isteyen Avrupalılar için hazırlanmış bir çok muhavere kitapları biliyoruz. Gündelik hayatın türlü safhalarına ait muhavere ihtiva eden bu gibi eserler türkçe için de öteden beri yazıla gelmiştir. Avrupada mütehasıs tercüman yetiştiren mekteplerde, bu muhavere kitapları dışında Batı dillerinden türkçeye piyesler tercüme edildiği ve diploma tevzii merasiminde talebenin bunları temsil ettikleri de malûmdur. Ancak elimizdeki metni bu gibi mektep kitaplarından ayıran bazı noktalar vardır:

1. Temrin için kullanılan metinler ya bir kaç sahifelik bir muhavere yahut da klâssik bir Batı eserinin, çok kere, bir perdesinin aynen tercümesidir. Halbuki elimizdeki metin üç perdelik tam bir farstır, belli bir eserin aynen tercümesi değildir. Konu bakımından da bir tercüman mektebinde talebenin kolayca temsil edileceği şekilde derli toplu değildir.

2. Elimizdeki mecmuada eserin türkçeden tercüme edildiği tasrih edildikten başka tercüme edenlerin ayrı şahıslar olduğu gösterilmiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki elimizdeki bu eseri, aksi sabit oluncaya kadar, III. Selim devrinde yazılmış bir türkçe piyes olarak kabul etmek mümkündür. Avrupa ile temasların sıklaştığı, Pağışahın yalnız Karagöz ve Orta oyunu değil, Avrupadan gelen opera trupunun temsilini seyrettiği bir devirde fransızca ve italyanca örneklerin tesiri altında bir türkçe piyesin yazılmış hatta temsil edilmiş olması imkânsız sayılamaz. Bu yönde yapılacak araştırmalardan tiyatro tarihimiz için daha başka ip uçlarının çıkması da kuvvetle muhtemeldir.

VAKAYİ-İ ACİBE ve HAVADİS-İ GARİBE-İ
KEFŞGER AHMED

Eşhas-ı Lâibe

Ahmed Papuşçu ve Deli Osman ikiz karındaşı, ki ana tamamen benzer.
İsmail Ağa dostu hekim.
Mehmed Deli Osman'ın hizmetkârı.
Paşa-yı Bağdad.
Paşa'nın kethüdası.
Kara Cüce Paşa'nın masharası.
Bir Müslüman.
İki Kullukçu Bunların biri cellâttır.
İki çukadar ve iki sair adamlar.

FASL-I EVVEL

*(Sokaktadır. İki tarafta bazı dükkânlar görünür.
Mabeyninde bir papuşçu dükkânı vardır)*

Papuşçu *(Daşrada oturup işine meşguldür ve çağırır)*

Gece gider, sabah gelür.
Ahmed de işini görür.
Gece gündüz işini görür.
Devran İşlerini kim bilür?

(Tekraren "Gece gider...")

İsmail Ağa ve Papuşçu

İsmail Esselamü aleyküm usta.
Papuşçu Aleyküm selâm hekim dostum.

- İsmail Eline sağlık. Senin daima keyfin var.
- Ahmed Allaha şükür İsmail Ağa. Keyiften gayri malımız yoktur. Artık ne yapmalı? İşte öyle gülerek ve türkü çağırarak çalışırız.
- İsmail Aferin dostum. Daima işin var mı?
- Ahmed Vardır efendim. İşte bu elimdeki mest devletli Paşa hazretleri içindir. Bugün sabahleyin mahsus adam gönderdi. Beni huzuruna getirip buyurmuş, kim "Sen yarınadek bana helbette bir çift mest getir. Eğer getirmezsen başın gider" demiş.
- İsmail Pek münasip. Ey dostum, şimdi devletli Paşa hazretlerinin muradına göre bu mesti yaparsan, yarın varıp götürdüğün vakit inşallah bir iyi bahşış sana verir, halin yine hoş olur.
- Ahmed Allah razı ola İsmail Ağa. Bende sen gelmedin tamam ol fikirde idim. Bari kardaşım adam olaydı, bana bazı kere yardım ederdi.
- İsmail Vay papuşçu, senin bir kardaşın olduğunu bilmez idim.
- Ahmed Vardır zahir, Adı Deli Osman'dır. Herif zengindir. Kütahya'dadır, cevahircilik eder. Onu görse, hiç ayırdamazsın, tıpkı bana benzer. Bu kadar var ki daima söylerken gözlerin açıp yumar. Öyle yapar (*gözlerin açıp yumar*). Kusurunda aynı bana benzer. Çehresi, burnu, ağzı, boyu, bütün vücudu benim gibidir. Amma ne faide, donuz içki çok içer. Ne hısımlarına ne kardaşlarına bakar.

Meyhanede şarab içer
Mest olur,
Papuşçu sahtiyanı diker
Mest olur.

- İsmail Hazzettim bu türküden. Yazık ki papuşçu oldun. Amma kim bilir, bahtın işlerse, yarın zengin olabilirsin.
- Ahmed Vallah efendim hatırımda ümid ve şadlık getirdin. Allah ömürler versin. İnşallah bir vilâyette Paşa olursam, elbette seni kethüda alırım.
- İsmail Allaha ısmarladık dostum.
- Ahmed Hoş geldin, safa geldin.
- İsmail (*Giderken kendiden söyler*) Ben şu adamın hem keyfinden hem sadakatinden ol kadar hazzederim ki malım çok olaydı, cümlesini ana verir idim. (*Gider*)

Bir Müslüman ve Papuşçu

Müslüman Paduşçu, şundan bana bir çift papuş ver.

- Ahmed Başım üstüne. Şunda biraz eğlen. Dükkânıma gireyim de sana iyisinden getireyim. (*Dükkânına girip bir çift papuç getirir*). Buyur sultanım.
- Müslüman Bu papuç ayaklarıma yakışmaz. Başkası yokmu?
- Ahmet Mazur buyur sultanım, artık bunlardan gayrı yoktur. Yarın şu mestleri devletli Paşa hazretlerine götürüp akça aldığım gibi varıp sahtiyan satın alırım da sana bir pâk çift papuç yapayım. Amma eğer şimdi acele istersen, şunları giy de bir az bollarırlar da ayağına yakışır.
- Müslüman Pek makul dostum. Şu papuçları giyeyim bakayım. (*Oturup papuşları giyer*) Gördüm, dardır. Amma kim bilir, gezersem, şimdi belkim bollarır. (*Dört tarafa gezip birden bire seğirtmeğe başlayıp gaip olur*).
- Papuççu Yok işte papuşlar ayağına yakıştı gitti. Gören senindir zanneder... Bire herif nereye gidersin?... Hay uğursuz, Papuşları çaldı. Bari tez ardına düşeyim, yoksa hırsızla papuşlarım gaip olur. (*Seğirderek ardınca gider. Bu aralıkta hâfi olan şaki kimesne gelip tez papuççunun mest ve eşyasını kapıp gider*).
- Ahmed (*Geri gelir*) Ha şimdi ol kadar seğirttim ki bir geyik bile ardınca gelmez idi.

İsmail ve Papuççu

- İsmail (*Nazargâhın dibinden geçiyor*)
- Ahmet İsmail Ağa... İsmail Ağa!
- İsmail Ne istersin dostum?
- Ahmed Bak dostum o kadar seğirttim ki nefesim tutuldu.
- İsmail Ya niçin ol kadar seğirttin?
- Ahmed Papuçlarımla gezen hırsız tutacağıydım.
- İsmail Ya tutmadın mı?
- Ahmed Hayır sultanım. Ben bu sokağa girer iken o gayrı birisinde savuldu. Varıp şimdi devletli Paşa hazretlerinin mestlerini bitireyim. Yoksa başımla bahşişim gider. (*Varıp mestleri almak ister*) Ha ha mestlerin de ayağı var imiş.
- İsmail Niçin?
- Papuççu Anlar da gitti.
- İsmail Gerçek mi? Ya nice gülebilirsin? Mestleri gaybettin ise, başın da gider.
- Ahmed Hakkın vardır dostum; ana fikrim varmazdı. (*Ağlar*) Mestler gitti, başım bile gider. Öyle işim bitmez (*Gülüp sıçrar*)

Mest olsa, dönüp sultan oldum,
Başım ile gitmez.

- İsmail Ne acaib tabiatın vardır! Şimdi ağlayacağına gülersin.
Ahmed Ya ne yapayım? On bin ah ü vah ile bağırırsam, bu zarara çare yok. Bir belâ başıma gelir ise sevinirim. Zira umarım, ki halim yine hoş olur. Amma ve lâkin hoş oluşu vakitte yine bir belâyaya uğrarım diye korkup melûl olurum.
İsmail Güzel amma şimdi boş lâkırdı ile zamanı geçirmeyelim. Varalım papuç ve mestleri çalan hırsızları arayalım. Bulmadığımız halde yetiyecek kadar akça peyda edelim de sahtiyân satun alalım. Sen sonra mestlerin tekrar dikilmesine çalış, ki yarın hazır devletli Paşa hazretlerine götüresin.
Ahmed Aferin dostum, haydi gidelim (*İkisi gider*).

Mehmed (*yalnız*)

Bu Bağdad büyük ve güzel şehirdir. Amma o kadar sokaklar, koskoca saraylar garib adamı şaşırır (*elinde cevahir ile dolu bir sandık var*). İki saattir, ağam, bu şehre selâmet vasıl olalı; şehrin dışarısında bana şu cevahirleri verdi de buyurdu, ki “Ben ileri hana giderim. Şehre girdiğin gibi beni ara zira bu cevahirleri bana teslim etmelisin” demiş. Ben dahi üç buçuk saat kadar şehirde şunda bunda aradım. Ağamı bulamam... Ha işte geliyor. Şimdi beni tanır mı tanımaz mı? diye bir iki kere önünden geçeyim.

Papuççu ve Mehmed

- Papuççu (*Mehmed'i dahi görmez*) Allaha şükür bu kere belâdan kurtuldum. Varayım şimdi aldığım sahtiyandan mest yapmasına çalışayım. Amma dükkânıma girmeliyim, zira...
Mehmed (*Önünden geçer*)
Papuççu Zira hatasız...
Mehmed (*Bir kerre dahi önünden geçer ve öksürür*).
Papuççu Zira hatasız bir dakika yoktur...
Mehmed (*Bir dahi geçip yere değin temenna eder*).
Papuççu Ha bildim, dilencidir, sadaka vereyim diye geçiyor, dur bakayım. (*Cebinde arıyor*). Tamam bir akça buldum, bütün malımdır... Gel dostum, al şunu. Cebimde ve bütün evimde ziyade yoktur.
Mehmed Hayır efendim. Bu murad ile gelmedim. Dilenci değilim.
Papuççu Ne istersin?

- Mehmed Bana verdiğin cevahirleri getiriyorum.
- Papuççu Nasıl cevahir?
- Mehmed Ey sultanım, unuttunmu ki şunları şehrin dışarısında kuluna verdin?
- Papuççu Dostum, konağında bir akça kadar etmek bulunmaz, ol kadar mal nereden gelsin?
- Mehmed Efendim lâtife edersin. Kerem eyle, şuraya bak... Bu cevahirler senin değil mi?
- Papuççu Ben ne şu cevahirleri, ne seni bile tanımam.
- Mehmed Acayip, Mehmed hizmetkârını tanımazmısın?
- Papuççu Vallah seni tanımam.
- Mehmed (*Kendi kendinden*) Ağam yine sarhoş oldu, akli başından gitti. (*Papuççuya*) Mazur buyur sultanım, şu lâtifeleri bertaraf eyle.
- Papuççu Ben doğrudan doğruya söylerim, seni hiç tanımam.
- Mehmed Kerem eyle sultanım, bu kadar lâtife yetişir.
- Papuççu Bre var git, beni delimi sanırsın? Bir dahi öyle söylersen, sana bir iyi kötek ururum.
- Mehmed (*Kendi kendinden*) Ağam sarhoş değil, tam çıldırdı. Bu halde öyle gezerse, beni bir belâya uğradır. Varayım bir kaç adam çağırayım, tımarhaneye götürsünler (*Gider*).

Papuççu (*yalnız*)

Bu ne ... Amma şimdi artık vakit kalmadı. Varayım tez şu mestleri bitireyim ve şu cevahirler gayıb olmasın diye sahibi buluncayadek evde saklayım (*Gider*).

Deli Osman sonra Mehmed ve bazı adamlar

- Deli Osman Hizmetkârım ol kadar zaman nerede eğlendiğini hiç anlayamam.
- Mehmed (*Gelip nazargâhın dibinde kalıp ol bir adamlara söyler*) Ey dostlarım. Şimdi burada durun. Ben varıp ağamla söylemeğe başlarım. Sonra el çalıp nişan verdiğim gibi siz anı yakasından tutup bağlayın. Zira deli oldu. Sonra ne yapacağınızı size söylerim. (*ol iki adam saklandığı gibi Deli Osman yüzün dönüp Mehmed'i görür*).
- Deli Osman Bre oğlan, niçin beni ol kadar zaman bekledirsin?
- Mehmed Mazur buyur sultanım. Hatırından çıktımı, bir kaç dakika evvel buraya beraber lakırdı ettik?
- Deli Osman Yalan söyleme. İki sattir handa beklerim, niçin gelmedin?
- Mehmed Mazur buyur sultanım. İşte demin geldim, seninle söyleştim.
- Deli Osman Murdar herifin akli başından gitmiş. Ya cevahirlerim nerede?

- Mehmed Cevahirleri sana verdim a! Sen de almadın, ne bileyim?
- Deli Osman Vermedin, nasıl alayım?
- Mehmed Mazur buyur efendim, verdim, almak istemedin.
- Deli Osman Bre halt etme donuz! Demin almadım ise, şimdi ver alırım.
Nasıl cevap verebilirsin?
- Mehmed Mazur buyur sultanım.
- Deli Osman Cevap ver köpek, artık yalanların ipliği kesildi.
- Mehmed Kerem eyle sultanım.
- Deli Osman Gece düşümde iğnenin deliğinden Hindistan'ı seyrettim.
- Mehmed Hayır ola sultanım, amma dediğim gerçektir.
- Deli Osman Bre Külhani herif. Cevahirleri çaldın sattın, şimdi korkundan yalan söylersin.
- Mehmed Hayır sultanım öyle değildir, yalan söylemedim.
- Deli Osman (*Mehmed'i yakasından tutar*) Bre kâfir evvel yalan söyledin de suçunu inkâr ediyorsun, seni küreğe korum (*anı tutup zor ile götürmek ister. Mehmed el çalıp hâfi olan iki adamlar gelip Osman'ı arkasından tutarlar*).
- Deli Osman Aman aman hırsız, ellerine düştüm. Ne istersiniz? Üzerimde ne varsa, alın, beni koyuverin.
- Mehmed Korkma ağam, sana zarar olmaz. Aklın başına gittiğine mukabil aklın başına gelinceye dek tımarhaneye götürürüz.
- Deli Osman Delimi oldum?.. Amma beni koyuverin, Allahı severseniz. Bütün malım sizin olsun.
- Mehmed Baş üstüne. Bir az tımarhanede otur, sonra bakalım. Allah kerimdir.
- Deli Osman Beni iyilikle koyuvermezseniz, zor ile olmalı (*Birden bire kolları ile sağına ve soluna urur. Adamlar ikisi yere düşer. Sonra kendisi kaçar*).
- Mehmed Varın bakın dostlarım. Ve sonra nereye kaçtı ise, bana haber verin. (*Adamlar ikisi gider*).

Papuççu ve Mehmed

- Papuççu Şimdi dükkânımda iş işlerken gavga işittim. Aslı ne idi bilmez misin dostum?
- Mehmed (*Papuççuyu görüp Deli Osman'dır zannedip şaşar*) Ağam hokbaz olmalıdır. Zira birdenbire şu taraftan gitti ve bu taraftan geri geldi.
- Papuççu Dostum, işittinmi, bu gavganın aslı ne imiş?
- Mehmed (*Ditirer*) Şimdi beni ne yapacak?
- Papuççu Dediğimi anlamaz mısın?

- Mehmed *(Ditireyip kendi kendiden söyler)* Vay bunda şimdi yalnız bulundum, ne yapayım?
- Papuççu Dilsiz misin ki cevap vermezsin?
- Mehmed *(Ditireyip kendi kendiden söyler)* Şimdi beni hançerle öldürür.
- Papuççu *(Sabrı gittiğinden ayakile yere atar)* Hay gidi pezevenk! Sağırmısın, dilsiz misin? Niçin sualime cevap vermezsin?
- Mehmed Artık beni öldürecek. *(Ditireyip papuççunun ayaklarına düşüp ayakların kucaklar)* Efendim ağamasın sen aman eyle.
- Papuççu Ne bu?
- Mehmed Aman efendim aman, suçumu affeyle.
- Papuççu Ha ha ha, neye affedeyim? Senin ne kabahatin vardır?
- Mehmed Efendim aman suçumu affeyle *(ditirer)*.
- Papuççu Kalk dostum kalk, sen bana bir şey etmedin, niçin sana darılayım?
- Mehmed *(Kalkıp papuççunun eteğini öper)* Muammer ol sultanım, Hak Tealâ ömrü devletini ziyade eylesin.
- Papuççu *(Mehmed'e)* Var canım suçunu affeyledim. *(Kendi kendiden)* Bak şu adama bak, etmediği kabahat için benden af talep eder. Ha ha ha bu acayıptır... Ama gitmeliyim, yohsa mestler hazır olmaz... Ha ha ha. *(Dükkânına girer)*.

Mehmed *(yalnız)*

Allaha bin şükürler olsun ki beni şöyle hatadan halâs eyledi. Allaha şükür ki ağamın akli yine başına gelmiştir ve suçumu da affeyledi. Şimdigeri hizmetinde kusuriyet etmezsem, her şey hoş olur.

Temmet el-fasl el-evvel

FASL EL-SANİ

(Dahi sokaktadır)

(Paşa kethüdasıyla tebdil-i suretle giderler).

- Paşa *(Kendi kendiden)* Hakka bir Paşa reayaların haline kendi göziyle gereği gibi bakmazsa, o bir zabıtlar, kendileri zengin olsun diye, reayaya zulmeder. Bu sebepten şehirde vaki olanları kendi göziyle görüp reayaların hakikat halin bileyim diye tebdil-i suret olup kethüdamla geziyorum. *(Kethüdaya)* Öyle değil mi Kethüda? Paşa, kulların ahvalin kendi görmezse aldandır.

- Kethüda Hakkınız var sultanım. Cenab-ı âlimeabınız öyle tebdil gidip reaya kullarımızın hanelerine teşrif buyurmağla zabıtlar cümlesi korkup adalet üzere olurlar. Hem ortalık daima nizamda kalır.
- Paşa Güzel! Ve lâkin halkımın muhabbetini nice bana mail edeyim?
- Kethüda Benim devletli Paşam. Hak Tealâ hazretleri ömr ü devletlerin efzun eyleye. Reayalarınıza adalet edip "hiç anlara bir ferd-den zulm olmasın!" diye tenbih-i şerif buyurasız. Gerek hidemat-ı aliyelerinizde ve gerek fıkara bir hoşça bakıp adalette mukayyed olanlara dahi hazinenizden lâyük hedayalar ihsan buyurursunuz. Reaya kullarınızın gönülleri zat-ı celilelerinize mayil olacağı mukarrerdir.
- Paşa Pek makul. Ey Kethüda, nasihatine göre amel edeyim ve sen dahi adalet ve cömertliğimi gösterecek bir fırsat olsa, bana haber ver, fermanımdır.
- Kethüda Başım, gözüm üstüne. Emr ü ferman devletli Paşa hazretlerinin.
- Paşa Ve lâkin sen bana bir münasip yer bul, ki orada tebdil durup halkı seyredelim.
- Kethüda Devletli Paşa, şu meydanın bir köşesinde saklanalım ve bazı kerre çıkıp gezelim. Dürlü dürlü acayip şeyler görürüz.
- Paşa Varalım bakalım, amma dur, bir şey fikrime gelir. Kanbur masharama buyurdum, ki şuraya gelsin de benimle beraber gitsin.
- Kethüda İşte gülerek geliyor.

Paşa ve Kethüda ve Karacüce

- Kara Cüce Ha ha ha güle güle bayıldım.
- Paşa Güldüğünün sebebi nedir, de bakalım.
- Kara Cüce Güle güle bayıldım, ha ha ha.
- Paşa Söyle.
- Kara Cüce Güle güle karnım patlar.
- Kethüda Devletli Paşa emrine hilâf amel etme.
- Kara Cüce O kadar güldüm ki az kaldı, ciğerim ağzımdan çıkacağıyd.
- Paşa Ya seni öyle güldüren nedir?
- Kara Cüce Bugün sabah daşra çıkıp meydanda bir az gezdim, ha ha ha.
- Kethüda Bu mu ol lâtife?
- Kara Cüce Hayır sultanım, ha ha ha... Meydanda gezerken şuraya buraya, gördüm ki bazı adamlar bir şey omuzlarında getirirler. kendi kendimden göreyim, bakayım acaben bu nedir diye söyleyip yaklaştım.

- Paşa : Amma getirdikleri ne idi?
 Kethüda : Bir parça odun imiş.
 Kara Cüce : Hayır sultanım, tabut imiş, üstü kapalı. Ve lâkin tabutun içine ne kodular, bilirmisin?
 Kethüda : Elbette ölü bir adam.
 Kara Cüce : Hayır sultanım!
 Paşa : Belkim bir kedi.
 Kara Cüce : Hayır dahi bed bir şey.
 Paşa : Bir merkep idi.
 Kara Cüce : Dahi bed bir şey.
 Kethüda : Yahud bir hıznır idi.
 Kara Cüce : O dahi değil idi. Bir koca karı idi, ha ha.
 Kethüda : Ha ha ha ha
 Paşa : Ya hiç koca karı adam değil?
 Kara Cüce : Hayır sultanım, şeytandan bile bedterdir.
 Kethüda : Ha ha ha. Amma bakın, işte bir adam geliyor.
 Paşa : Tez varıp ol evde gizlenelim.
 Paşa : Hayde gidelim.

Evde varıp, nazargâhın dibinde durup gizlenirler amma, bazı vakit, gizlice bir birlerine söylerler. Ahmed, Paşa, Kethüda ve kanbur mahfi dururlar).

Ahmed : Allaha şükür mestleri şimdi devletli Paşa sarayına götürdüm. Amma Paşa daşra çıkmış bahanesiyle, “yarın gel“ diye avdet ettirdiler. Bilmem, bunun aslı varmı yokmu?.. Ve lâkin söylediklerinin aslı yoğise ne yapsam gerek? Ben zavallı fukara adam, ululuğum yoktur, anlar kudretlidir, ne isterler ise, yaparlar... Gitsin, mani değil, belki Hak Tealâ bana gayrı taraftan bin altın verir... Amma tamam bin altın-olmalı, biri eksik olsa, almam. *(Bu aralıkta Paşa uğrulayın bir kese içinde dokuz yüz doksan dokuz altın Kara Cüceye verir o da yere kodurur).*

Papuççu *(Öyle fikre varırken kese bulur kaldırır)* Ha işte akça. Bu şüphesiz Allah-ı azimüşşan tarafından bana gelir. Allaha şükürler olsun ki öyle tez duamı kabul etti *(akçayı sayar)*. Beş yüz... ve dahi dört yüz... bu dokuz yüz yapar... ve dahi doksan dokuz... Cümlesi dokuz yüz doksan dokuz olur. Bir altın eksiktir... Akça alayımı?.. *(Fikre varır)* Ha bir altın eksik ise, zararı yok. Dokuz yüz doksan dokuz altın veren birini de

verir. (*Keseyi alıp gitmek ister. Paşa Kethüda ile önüne gelirler, Papuççuyu yakasından tutarlar*).

- Paşa Ha dostum keseyi nerden aldın?
 Papuççu Ne vazifen? bu benim malımdır.
 Paşa Yalan söylersin adam, akça benimdir.
 Papuççu Hayır efendim benimdir.
 Paşa Ya kim sana verdi?
 Papuççu Hak Tealâ hazretleri bana ihsan eyledi.
 Paşa Gerçekmi?... Ya ben keseyi tamam öyle gaybettim.
 Papuççu Hayır efendim. Ben bu yerde dururken Allah-ı azimüşşana dua ettiyki bin altın bana ihsan eyliye. Dönüp şu keseyi buldum. İmdi akça benim değilmi?
 Kethüda Ya şu kesenin içinde bin altın varmı?
 Papuççu Yoktur, salt dokuz yüz doksan dokuz vardır.
 Paşa Öyle ise, bu akça Allahtan sana gelmedi. Zira sen bin altın istedin ve şunda bir altın eksik.
 Papuççu Ya dokuz yüz doksan dokuz altın veren birini de vermezmi?
 Paşa Verir.
 Papuççu Dokuz yüz doksan dokuz altına bir altın dahi korsam, bin olmazmı?
 Paşa Olur.
 Papuççu İmdi yoktur ki şu akça için benimle gavga edesiz.
 Paşa Öyle ise, yarın konağıma gel. Paşa sarayında otururum. Sebepsiz seninle gavga ettiğime mukabilen bir iyi hediye vereyim.
 Papuççu Eyvallah sultanım yarın gelirim şüphe yoktur, Allaha ısmarladık (*Gider*).
 Paşa Hoş geldin. (*Kethüdaya*) Hazzettinmi şu adamdan. Cümbüşlü adamdır.
 Kethüda Gerçek pek iyi söyledi.
 Paşa Gördünmü? oradan bir adam geliyor. Tez gidelim, bizi görmesin.
 Kethüda Başım üstüne (*İkisi nazargâhın dibinde gizlenir*).

Mehmed (*yalnız*)

Ağamı yine bulamam. Nereye gittiğini Allah bilir. Hiç öyle adam gördüğüm yok. Birden beni azarlar, öldürmek ister. Bir azdan sonra yine iyi olur, bahşiş verir. Tabiatini hiç anlayamam. Allaha şükür, ki şimdi bana dargınlığı yoktur. Zira...

Deli Osman ve Mehmed

- Osman (*Sarhoş*) Ha buldummu seni pezevenk? Bu vakitte burada ne gezersin? Ya demin beni niçin hapse komak istedin?
- Mehmed (*Kendi kendiden*) Bu ne?... Gerçek ağam mı bu, yohsa düş görürüm?
- Osman Hay utanmaz arlanmaz. Niçin beni kaldırmak istedin?
- Mehmed Ağam yine deli oldu.
- Osman Ne söylersin? Gördün mü ya, hiç cevap vermeğe kadirmisin?
- Mehmed Vay bana, şimdi beni depeler.
- Osman (*O yana bu yana düşer*) Ya esvapları hazırladın mı?
- Mehmed Neyi hazırlayım? Bana bir şey söylemedin.
- Osman Hay gidi akılsız. Zihnin yokmu, ki bugün yola gideceğimi bilmezsin.
- Mehmed Ya ne bileyim? Bana demedin, işitmedim.
- Osman Artık hiyanetliğini bildim, bütün hilelerini anladım. Bre kahpe oğlu, malımı alasin, beni hapse koyasin. Hay donuz! Şimdi başını keserim.
- Mehmed Suçsuzum efendim, aman.
- Osman Sus ol köpek. Ya niçin olbir adamlar ile üzerime hücum eyledin?... Söyle bakalım... Gördün mü şu herifi? Cevap vermez. Var git, tez sandığımı, heybemi hazırla, artık bunda eğlencemem. Bugün elbette Kütahya'ya gitmeliyim.
- Mehmed Elbette, ağamın adını tevekkeli deli komadılar.
- Osman (*Gazaba gelip hançerini çıkarır, Mehmed'e urur. Mehmed dahi bir adım geri çekilmeği için ana zarar olmaz*) Hay dinsiz, ne söylersin? Keşki seni gereği gibi öldürmüş ola idim.
- Mehmed Artık sabrım kalmadı (*Tez gider*).
- Osman Göreyim seni... ama şimdi gitsem gerek, yohsa bugün yoluma gidemem (*Salına salına gider*).

İsmail Ağa ve sonra Papuççu Mehmed

- İsmail Hakka hekim olmak bir bed şeydir. Gece gündüz rahatı yoktur.
Papuççu (*Çağırıp girer*).

Hava ne güzel aman!
Ahmed de ne tenbel aman!
Güneş batar, akşam olur,
Yıldız parlar gece olur,
Aman... Aman...

- Mehmed (*Papuççuyu Deli Osman sanıp bir değnek ile muhkem döğmeğe başlar*) Ha işte hakkından geldim.
- İsmail (*Kolunu tutar*) Dur kâfir.
- Mehmed Göreyim seni... Şimdi çağır aman aman.
- Papuççu Aman Aman... Eyvallah sultanım ol kadar kötek yetişir... Vay vay arkam ağrır.
- Mehmed Hazzetinmi? İyimi idi?
- İsmail Ya ne sebepten dostumu öyle döğersin?
- Mehmed Bre sen şu delinin dostumusun?
- İsmail Beli dostuyum.
- Mehmed Ha, dostu olduğuna mukabilen sana da öyle bir kötek vaciptir.
- İsmail Bre adam, niçin öyle söylersin? Biz sana ne yaptık? Sebepsiz hiç kötek olurmu?
- Mehmed Dur sana sebebini söyleyim. Şu adam ağamdır.
- Papuççu (*Taacüp gelir*) Yalan söylersin.
- Mehmed Sus ol... Evvel bana bir şey buyurmadı, sonra gelip "Esvapları hazırladın mı?" diye sorar.
- Papuççu Gerçek değil.
- Mehmed Sus ol. Benim de "Hayır sultanım" dediğimde gazaba geldi.
- Papuççu İnanma sözlerine dostum.
- Mehmed Tınma... Sonra "Ağam delidir" dediğim için hançerini çıkarıp beni urdu. Ben de bir adım geri çekildim, kurtuldum... Amma ağamın hakkından geleyim geleyim diye varıp şu sopayı buldum, iyi bir kötek urdum.
- İsmail Bu ne zaman vaki oldu?
- Mehmed Bir iki dakikadan evvel.
- Papuççu Görmedin mi? Yalan söyler.
- Mehmed Sus ol.
- İsmail Gerçek bu işte hakkın yoktur.
- Mehmed Hak var, şeriat yok.
- İsmail Öyle söyleme. Şu dostum buraya gelmedin ben bunda idim öyle şey görmedim.
- Paşa (*Nazargâhın dibinde uğrulayın Kethüdaya eyder*) Şu horyat adam cezasını bulsun (*Doğru Mehmed'e gitmek ister*).
- Kethüda Ey Paşam, kerem eyle, dahi vakit değil (*Paşayı zapteder. Bu aralıkta İsmail Ağa papuççu ile güzelce söyleşirler*).
- İsmail Ya dostum kimsin sen?
- Mehmed Bu acayib ve hem şaşkınca sualdir!
- İsmail Ya sen ne olduğun nice bileyim?
- Mehmed Bilmez misin, ki şu adam (*Ahmed'e nişan verir*) ağamdır?

- Papuççu Ha ha ha... Bak, şuna bak. Ağalık elbette güç bir şey olmalı, zira ben öyle tez ağa oldum.
- İsmail Ne söylersin sen? Ağzından çıkan sözler hepsi yalandır.
- Mehmed Bre adam, muhabbetim yalan mı?
- Papuççu Aklım keser ki sen adımı bile bilemezsin.
- Mehmed Ha ha ha... Hiç-zihnim yok mu, ki adını bilmeyim. Adın Deli Osman'dır.
- İsmail ve Ahmed Ha ha ha...
- Papuççu (*Fikre varır*) Deli Osman... Deli Osman. Karındaşımla adı da Deli Osman'dır. (*Mehmed'e*) Deli Osman adında bir adamı tanır mısın?
- Mehmed Ya Deli Osman senin adıdır.
- Papuççu Hayır dostum. Amma kaç zamandır sen şuruya vusul bulalı?
- Mehmed Hâtırınızda değil mi ki bugün sabah geldik?
- Papuççu Nereden?
- Mehmed Kütahya'dan.
- Papuççu Tamam. Kütahya'da bir karındaşımla vardır. Ol bana öyle benzer ki ikimizi gören birin ol birinden fark edemez... Ey dostum, şu Deli Osman'ın işi nedir?
- Mehmed Cevahircidir.
- Papuççu Gerçeksindir. Cevahircidir, karındaşımdır.
- Mehmed Ne bileyim? Gören Deli Osman'dır zanneder. Onun için ben de seni ağamın yerine tuttum.
- Papuççu Deli Osman nerede oturur?
- Mehmed Bre adam ne çok sorarsın. Çünkü belli oldu ki sen ağam değilsin, artık başımı ağrıtmı.
- Papuççu Dur insafsız adam. Kardeşimi niçin sormayım? Nerede oturduğunu desene.
- Mehmed Bre vaz geç. Elbette Deli Osman karındaşı Deli olmak gerek. Var, ara, bul. Ne vazifem (*Darılıp gitmek ister*).
- Paşa Artık takatim tak oldu. Gel şu horyad adamın hakkından geyim. (*Mehmed'e*) akşamın hayır ola dostum.
- Mehmed Ne istersin?
- Paşa Senin lakırdından çok hazzettim.
- Mehmed Ha ha ha... Hakkım yok mu? Bak, şu adama bak. Bin türlü sual eder. Varsın, kendi hizmetkârlarına emretsin.
- Paşa Öyle dediğine mukabele işte sana bir kâğıt (*Ana sarılmış kâğıt verir.*) Paşa'nın defterdarına varıp şu kâğıdı teslim eyle, sana ne verirse al. (*Kethüdaya*) Ha ha ha, gereği gibi hakkından gelirim (*Paşa Kethüda ile yoluna gider*).

Mehmed, Papuççu ve İsmail

- Mehmed (*Kendi kendiden*) Bak bak, keşki şimdi okumak bileydim.
 Papuççu (*Heveslikle Mehmed yanına gelir*) Ey dostum, şu adam sana verdiği kâğıt nedir?
 Mehmed Bilmem... Dediğ işu kâğıdı alıp defterdara götürsem, bana bir şey verir.
 Papuççu Ver bakayım ... Canım şunu bana bağışla. Fukarayım. Varayım, götürüyüm. Bana bir kaç kuruş verirlerse, sadakadır.
 Mehmed Bana da lâzımdır para.
 Papuççu Kerem et sultanım, bari alacağının yarısını ihsan eyle.
 Mehmed Olmaz.
 İsmail Ben de bu dostum için sana rica ederim. Garip yiğittir. Fukaradır. Bari yarısını ana ver..
 Mehmed Canım olamaz.
 Papuççu Kerem eyle. Allahın hakkiyçin. Gece gündüz senin için dua edeyim. İnyet eyle efendim (*eteğini öper*).
 Mehmed Ey çünkü o kadar rica edersiniz Allah için olsun sana yarısını vereyim.
 İkisi Eyvallah, muammer ol dostum. Allah berekât versin.
 Papuççu (*Çağırır*)

Bahtım işler ha ha ha ha,
 Her iş biter ha ha ha ha,
 Allah-ı azimüşşan kismet verir.

- İsmail Ol kâğıda temessükmü?
 Mehmed Vallah bilmem.
 İsmail Ver, bakayım.
 Mehmed (*Cebinden çıkarıp verir*) İşte sana.
 İsmail (*Açar*) Fermandır.
 Papuççu Fermanımı? (*Şaşar*).
 Mehmed Fermanımı?
 İsmail Fermandır. İşte tuğrayı.
 Papuççu Ver bakayım.
 Mehmed Oku işidelim.
 Papuççu Ya hiç okumak bilirmiyim?... İşte sana. (*Kâğıdı Mehmed'e verir*) Oku bakayım.
 Mehmed (*Kâğıdı ber-aks alır*)
 Papuççu Sen okumak bilirmisin?
 Mehmed Zahir bilirim.
 Papuççu Oku bakalım.

- Mehmed (Okur) Bir gün bir fil var idi ki bir karıncaya binip seyretti.
İsmail Hiç öyle okunur mu? Kâğıdı doğru tut.
Paouççu Oku oku.
Mehmed (Kâğıdı çevirip) Bir gün karınca ile havada uçup ay üzerinde
kondu.
Papuççu Ya bu olabilirmi?
Mehmed Zahir olur.
İsmail Ver kâğıdı, okuyayım. Anladım ki sen okumasını bilmiyorsun.
Papuççu Oku dostum oku, bakalım ne yazar.
İsmail (Okur) İmdi vusulünde fermanım olduğu vecih üzere amel edip
mezbur adam geldikte filhal işbu emr-i celilüşşam gösterdiği
gibi hapsedip muhkem ipler ile bağlayıp tabanına iki yüz
değnek urdurasın. Bu babda şerefsudur eden fermanım mucibi-
bince âmil olasin.
Mehmed Al dostum, cümlesini al. Yarısı değil bu akçadan bir pul
bile istemem.
Papuççu Almam yarısı banayetiştir.
İsmail Ne delilik idi ki andan yarısını istedin.
Papuççu Ne bileyim? Bu işte hiç suçum yok... Amma bak dostum, bir
dahi kâğıda bak. Belkim kuruş yerinde değnek okudun.
İsmail Ya taban üzerine hiç kuruş değnekle verilir mi?
Papuççu Belki şimdi bu yeni âdettir.
Mehmed Ne yapmalı?
İsmail Ey dostum, şimdi size nasihatim budur ki sabah Paşa sara-
yına varıp verdiği fermanı teslim edesiz. Vaki-i hali ana be-
yan eyleyesiz. Belkim merhamet edip suçumuzu affeder.
Mehmed Güzel. Ben şimdi varayım bir kadeh şarab içeyim (Gider).
İsmail Ey dostum inşallah ahırısı hayırlı olacak. Bundan iyi bir çare
aklıma gelirse, sana söylerim. Bilirsin, ki dostların hizmetinde
kusuriyet etmem. Allaha ısmarladık (Ol dahi gider).
Papuççu Hoş geldin, safa geldin.

Papuççu (yanlız)

Bir belâdan kurtuldum öbirine uğrarım. Acaba yarın bana ol köteği
ururlarsa, halim ne olacak? (Melûl olur).

Kara Cüce ve Papuççu

KaraCüce Ey insan korkma insan hilesinden,
Allahtır intikam alan cümlesinden,

Allah eder cümle fıkara ya imdad,
Allahtan korkan belâdan olur azad.

- Papuççu Bak bak şu sözler ciğerime tesir etti. Allahtan her şey umarım Belkim bana dahi merhamet olur... Hoş geldin dostum.
- Cüce Safa bulduk.
- Papuççu Hazzettim gazelinden... Saat kaçtadır?
- Cüce Sekizi bir çeyrek geçti.
- Papuççu Dostum konağıma gel. Tamam şimdi iyi pilav ve bir güzel Kılıç balığı hazır olur. Benimle taam etmek istersen, hoş geldin, safa geldin.
- Cüce kılıç balığı büyükmü?
- Papuççu Yalan söylemem. Boyu bir arşındır.
- Cüce Güzel, pek güzel. Pilav kaç okkalıktır?
- Papuççu Beş okka pirinç aslından var idi. Üç okka da şimdi dükkân-dan aldım. Üç okkalık koyun eti de vardır.
- Cüce Ha ha ha.

İçelim bade-i gülrengi bu gün ey yar,
Yarın, kim bilir, kalırmıyız payidar,
Ye kebabı, iç şarabı, gör safayı,
Ölüm gelip harab eder bu dünyayı.

- Papuççu Hayde gidelim.
- Cüce Yemeksiz zamanı geçirmeyelim. (*İkisi Papuççunun dükkânına girerler*).

Paşa ve Kethüda

- Kethüda Cenab-ı âlimeabımız vaki olanları gördünüz mü?
- Paşa Gördüm ve hazzettim bazılarında ve hem bihuzur oldum.
- Kethüda Ol lâtifeci Papuççuyu nice beğendiniz?
- Paşa Hazzettim andan. Yarın sarayıma gelse gerek. Huzuruma çıkarsa, elbette ana iyi bir ikram ederim.
- Kethüda Öyle tebdil suretle gezmek iyi şeydir.
- Paşa Hakkın var Kethüda elbette cümle kullukçu zabitlerinden iyidir. Zira öyle vak-i halin hakikatini kendim bilirim, aldanamam. Ol Papuççu eğerçi bayağı adamdır lâkin kapı halkımın fitnelerini pek iyi bilir. Belki anları tecrübe etmiş ola.
- Kethüda Gerçek Paşam ... Ve lâkin nasıl karanlıktır.
- Paşa Sarayıma gidecek vakti geldimi?
- Kethüda Saat dokuza varır.
- Paşa Gidelim. Bu yakınlarda yine tebdil olup gezelim. (*İkisi de gider*).

Papuççu (Yalnız)

(Çok ah ü figan ile oraya şuraya gider) Hay... Vay başıma... Ya Allah eğer şimdi başa yardım etmezsen, başım gider. Paşa'nın masharası evime girip kılıç balığını önüne koyduğum gibi çok iştiha ile yerken birden bire balığın başını ağzına sokup ağzına balığın kılıcı yaptı, öldü zavallı, ne yapayım? Paşa anı çok sever idi. Masharası öldüğünü işitirse, başımla bahşişim gider. Şimdi bana bir münasip nasihat verene bir kuruş verir idim... Ya Allah... (Fikre varır) Ha bir şey fikri-me gelir. Ben ölünün vücudun alıp sokağın köşesinde duracağım. Bir adam gelirse, ölüyü üzerine atarım, kaçırım. Karanlık çok olduğu için beni göremez. Hayde gidelim. Allah encamın hayreyleye. (Evine girip ölüyü alıp sokağın göşesinde hâfi olup bekler.)

Mehmed ve Papuççu (mahfi)

Mehmed (Sarhoş) Ah nasıl şarap idi? Ömrümde öyle şarap dahi içmedim: (Papuççu durduğu yere geldiği gibi ol ölüyü üzerine atar. Mehmed dahi ölüyü yol kesici sanıp, dönüp değneğiyle ol kadar urur, ki ölü yere düşer). Hay anasını... Bre hırsız, cezanı buldun mu? Şöyle heriflerden adam hiç emin olmaz... Ha ha ha nica yatar ölü gibi... Yüzüne bakmalı idim (Bir fener alıp ölüyü şuraya buraya yuvarlayıp) Hay meded ne görürüm?... Gerçekmi? düşmüş? Hayalmi? (Yerde bakar, taaccüb eder, kendi kendine) Gerçek bu Paşanın masharasıdır... Vay bana vay. Hakka bir az sarhoş idim, amma ve lâkin birden keyfim gitti... Ne yapsam gerek? Korkudan aklım başımdan gitti. Bir para da cebimde kalmadı... Amma ölü de hasta olmalı idi. Hasta olan adama hekim lâzımdır. Tahminime hekim orada oturuyor. Şu ölüyü hastadır diye hekime götürüyüm sonra kaçayım. (Nazargâhın bir tarafında İsmail Ağa'nın konağı görülür. Önünde küçük bir nerdüban vardır. Mehmed ölüyü alıp İsmail Ağa'nın kapısına dayandırır) Hekim... Hekim... Hekim...

İsmail (Konağın içinde söyler) Ne var?

Mehmed Ey hekim, dışarı çık.

İsmail Konağın içinde ne var?

Mehmed Sana bir hasta getiriyorum.

İsmail Var git... Şimdi buldun hasta getirecek vakti.

Mehmed Hasta artık can çekişiyor. Tez gelmezsen, ölür, sonra sen bilirsin. (Gider).

Kara Cüce (yanlız)

(*Kalkıp iki tarafa nazar eder*) Ha ha ha. Bu gece Papuççuyu iyi zevklendim (*Koynundan kılıç balığının kılıcını çıkarır*). Yemek yerken dönüp balığın kılıcını koynuma gizlice soktum. Kılıcı yuttum, boğazıma yapıştı diye çıkarmağa başladım ve ölü gibi yere düştüm. O da beni gerçekten ölü zannetti. Ha ha ha... Hiç şu kadar kılıç yutulurmu? (*Birden bire hekim kapısından şamata zuhur eder*) Bre hekim gelir... Varayım kapısında ölü gibi durayım. Bakayım bu işin sonu neye varır. (*Bin masharalıklar ile ölü gibi kapıya dayanır*).

İsmail (*Konağın içinde*) Vallah hekimlik belâlı bir şeydir. Adama gece bile rahat yoktur. (*Zor ile kapıyı açıp ölüyü kuvvetle yere atar*). Hasta kani? ne masharalıktır bu? (*Etrafa bakar, ölüyü görür*). Senmi beni öyle zevklendin? Döşekte yatırken beni kaldırdın. Ne gizleniyorsun? Seni görmeyeyim diye yere düştün. Dur, ben senin hakkından geleyim (*Muhkem döğer*). Bre hınzır, bre köpek. Beni uykudan kaldırasın ha... Hiç öyle şey görmedim. Âlem günden güne beter olur. Artık bir adamın gece bile rahatı yoktur... Bak, şu herife bak, hiç kımıldamaz. Belkim değnek ile hastalığının çaresini bulurum (*Ayağıyla ölüye teper*). Bre kalk. Ha ha ha.

Şu herifi öyle korkuttum, ki şimdi kalkmağa haddi yoktur. Kalk dostum kalk, sana zarar olmasın. Kalkmaz. Varayım bakayım, kalkmadığının sebebi ne olmalı. Ama karanlıkta görmem. Varıp bir mum getireyim. (*Konağına varır*).

Cüce Koteği yedim amma bakalım, beni tanır mı, ne diyecek. (*Şamata işidip yine dürlü dürlü masharalıklarla yere düşer*.)

İsmail (*Bir fener içinde bir mum getirip ölüye bakar*.) Ha, herif küçüktür... Bu adamı tanısam gerek. Kanburdur. Boyu kısca, burnu uzun... Dur, yüzü bana malûmdur... Vay Paşanın cücesidir. Bre meded... Vay başıma... Vay bana... Ne yapayım... Aman aman (*Meyus gibi etrafa seğirdiyor*) Meded Allah... Ümmet-i Muhammed yokmu?

İsmail Ağa ve iki kullukçu

Evvelki Ne gavgadır bu?

Sani Görmez misin dostum bu ölüyü?

Evvelki Sen onu öldürdün.

İsmail (*Ditreyip söyler*) Vay bana... Ya ben... ben an... an.., anı... ah ben anı... öl... öl... öldürdüm.

Sani Bak ayya kardaşım Paşanın cücesidir.
 Evvelki (*Yakasından tutarlar*) Gel bizimle gel. Paşa hakkından gelecek.
 İsmail Vay başıma, vay bana. Artık helâk oldum.
 Temmet el-fasl-ı sani

FASL-I SALİS

(*Paşa sarayındadır*)

Kethüda (*Yalnız*)

Şu Paşa'nın her gün tebdil gezmesi iyi şeydir. Eğer cümle dünya paşaları öyle gezseler, ortalığın nizamına sebep olurlardı.

Paşa, iki çukadarlar ve Kethüda

Kethüda Devletli inayetli Paşa hazretleri (nin) ömr ü devleti daim olsun.
 Çukadarlar Amin.

Paşa Dünkü seyrandan çok hazzettim. İnşallah bazı kerre öyle gezmek niyetim vardır. (*Çukadarlara*) Çukadar, var kapıcılara haber ver ki bugün her kim bir iş için sarayıma gelirse, huzuruma çıkarsınlar. Bugün vaki olan işleri kendim görmek isterim. (*Çukadarların biri daşra çıkar. Sonra gene gelir*).

Kethüda Sultanım, nizamın ve adaletin yolu budur.

Paşa Ol herif ki zavallı Papuççu'ya zulmetti, mustahak cezasın bulacak. Umarım ki bundan böyle öyle masharalıklardan ve horyadlıklardan vaz geçer... Ahmet Papuççu lâtifecidir.

Kethüda Hakka çoktan öyle acayip adam gördüğüm yok.

Paşa Va hem alçak gönüllü sadıkadam dır. Ana bir iyi mansıb verebilirsem bin can ile ihsan ederdim... Amma kanı kamburum? Niçin âdeti üzere beni sabahleyin selâmlamağa gelmez.

Kethüda Devletli Paşa'm, andan bir haber yoktur.

Paşa Zavallı belki dahi döşekte yatıyor. (*Bir çukadar içre gelip gizlice Kethüda'nın kulağına söyler*).

Kethüda Devletli Paşam, iki adam dışarıda duruyorlar. Cenab-ı âlimeb-ı hâkpalarına yüz sürmeğe geldiler.

Paşa Gelsinler.

Kethüda (*Çukadarlara nişan verir giderler*).

Paşa Bakayım, kimdir.

Paşa, Kethüda, Papuççu ve Mehmed

Papuççu (*Ditrejek ditreyerek içeri gelip paşanın ayakların kucaklar*) merhamet ve inayet eyle Paşam, zavallı kulunuza merhamet eyle.

- Paşa Kalk canım kalk. Dün sana vadettiğimi veririm.
- Papuççu Vay tabanlarıma vay. Merhametli Paşam kerem eyle.
- Paşa Niçin öyle çağırırsın?
- Papuççu Yüz, Paşam, yüz çoktur.
- Paşa Sana bin ve ziyade dahi verdiririm.
- Papuççu Vay bana. Paşam bana yüz yetişir, keşki ol kadar olmayaydı.
- Paşa Sen acayıp adamsın. Söylediğini hiç anlayamam...
- Mehmed (*Paşanın ayaklarına düşer*) Devletli Paşam, suçumu affeyleyin.
- Paşa Adın nedir?
- Mehmed Adım Mehmed'dir.
- Paşa Fermanım mücebince ol şeyi defterdardan aldın mı?
- Mehmed Eyvallah sultanım, ferman buyurdunuz çoktur, yarısı bana yetişir. Papuççu da yarısını alır.
- Paşa Bunlar hepsi bana sır gibidir. Gerçek hali bana beyan eyle.
- Papuççu Ah devletli Paşam, ferman-ı şerifiniz olursa, gerçek hali size ifade edeyim.
- Paşa Söyle.
- Papuççu Hazretleriniz Mehmed'e bir kağıt verdiğini görüp Cenab-ı âlimeabınız gittiği gibi Mehmed'e sordum, ki bu kâğıt nasıl kâğıttır dedim. Ol dahi "Bilmem filân adam şunu bana verip dedi, ki anı al da Paşanın defterdarına götür, sana ne verirse al git" dedi.
- Paşa Güzel, ve sonra.
- Papuççu Ben bir bahşiş zannedip ona yalvardım ki alacağını iki pay etsin, yarısını bana versin. Ol dahi kayıll olup kabul etti. Sonra bir dostur kâğıdı açtı. Gördü ki fermanıdır. Ol dost fermanı okudukta işittim ki kuruş yerine değnek yazılmıştır. Korkumdan şaştım, kaldım.
- Paşa (*Kendi kendiden*) Şu adam ile bir lâtife yapmak muradım var. (*Ahmed'e*) öyle ise, gerektir, ki rica ettiğine mukabilen değneğin yarısını yiyessin.
- Papuççu Aman sultanım, vay tabanıma.
- Mehmed Aman aman.
- Paşa Varın, şimdi bir söz dahi söylemen. Bir azdan sizi huzuruma getirdirim.
- Papuççu Aman.
- Kethüda Var git. Mahall-i merhamet yoktur (*İkisi gider*).
- Paşa Papuççu gene melûldür. Lâkin Mehmed hiç suçundan pişman olmadı.

- Paşa, Kethüda ve iki kullukçu ölü Kanbur ile
- Bekçiler (*Ölüyü nazargâhın dibinde yerekorlar*).
- Paşa (*Şaşar*) Bu ne haldir?
- Evvel Bekçi Devletli Paşam hazretlerinin ömrü çok olsnu. Sokakta ge-
çerken bir şamata işittik. Tez oraya varıp Kara Cüce'yi
ölü bulduk.
- Paşa Ölümü? Aranızda ölümlere tekrar ömür veren var mı?
- Sani bekçi Paşam, ölüme çare yoktur.
- Paşa Öldüren nerede?
- Evvel Öldüreni hapse götürdük. Zindandan kaçmasın diye anı
muhkem bağladık.
- Paşa Yazık ol kanbura, pek acıdım. (*Gazap ile*) Tez varın şu kö-
peği buraya getirin, Cellât da tez gelsin.
- Evvel Devletli Paşam, cellât lâzım değil. Cellâtlığı ben iyi bilirim.
- Kethüda Varın kullukçular ol herifi şuraya getirin (*Bekçiler giderler*).

Paşa, Kethüda ve Çukadarlar

- Paşa Ha, nasıl gazaba geldim. Ol kanburu kedim gibi sever idim.
Hem tabiati ve hem gönlü bana ziyadesiyle hoş gelmişti.
- Kethüda Gerçek yazıktır ki ölmüş. Onu öldürenin cezasını tertib etmek
vaciptir.
- Paşa Gereği gibi cezasını bulsun. (*İki bekçiler İsmail Ağayı bend
ile götürürler*)
- İsmail (*Paşa önünde yere düşüp yüzü üzere yatar*).
- Paşa Hay gidi dinsiz köpek. Kanburu niçin öldürdün?
- İsmail Paşam, kerem eyle.
- Paşa Mahall-i merhamet yoktur. Var cellât şu köpeğin başını kes.
- İsmail Aman sultanım.
- kethüda (*Cellâda*) Hayde tez. (*Cellât kılıcı kaldırıp gemen başını keşecek
halde iken; Mehmet içerden gelir*).

Mehmed ve mezburlar

- Mehmet (*Dışarda çağırır*) Dur cellât dur (*İçeri gelir*). Bekle şu adam
suçsuzdur.
- Paşa Cellât beklesin.
- kethüda (*nişan verir*).
- Paşa Muradın nedir?
- Mehmet Ah devletli Paşam. Ol adam Kara Cüce'yi öldürmedi; ben anı
öldürdüm. Benim hakkımdan gelin.

Paşa Ha, ne işitiyorum? Anı öldüren senmisin?
 Mehmet Öyledir Paşam, anı öldüren benim.
 Paşa Pek iyi, cellât, Mehmed'i katleyle.
 Kethüda (*Cellâda*). Var devletli Paşamız emrine göre amel eyle. (*Nişan verir*).

(*İsmail Ağa kalkıp nazargâhın dibinde dura gelir. Mehmed diz çöker. Cellât ipi boğazına koyup cümlesi yukarıda zikrolunduğu gibi dururlar. Hepsi çekmeğe hazırdır. Birdenbire dışarıda işidilir.*)

Papuççu (Çağırır) Dur, ey cellât dur. (*Cellât bekler.*)

Papuççu ve mezburlar

Papuççu (*Birden bire ileri gelip sultanın ayaklarına düşer*) Ah merhametli Paşam, emreyle, ki cellât dursun.

Paşa (*Nişan verir*).

Papuççu Cenab-ı âlimeabınız şu adamı öldürmesin, zira suçsuzdur. Ben Kara Cüce öldüğünün sebebiyim.

Paşa Cellât, Mehmed'i koyuver, kalksın.

(*Mehmed kalkıp İsmail Ağa'nın yanında dura gelir.*)

Paşa Bunun altında bir sır olmalı, beyana muhtaçtır. Cüceyi kim öldürdü?

İsmail Ben anı öldürdüm ey Paşam.

Mehmed Hayır öyle değildir benim devletli hünkârım, anı benden gayrı kimse öldürmedi.

Papuççu Benim hünkârım, şunun sözüne inanma. Ben öldüğünün sebebiyim.

Paşa Ya ne inansam gerek? Acayip şeydir. Her birisi "Ben anı öldürdüm" der. Kim gerçek, kim yalan söyler, bilmem.

Kethüda Hiç öyle nesne gördüğüm yok.

Paşa Halin hakikatini anlayamam.

Kethüda Benim Paşam, destur-i şerefimiz ile kulunuz bir iki lâkırdı söyleyeyim.

Paşa Söyle ey lalam.

Kethüda Bu işte nasihatim budur, ki bu hal bir hoşça mülâhaza etmeğe muhtaç olup vaki-i halin hakikati tamam malûmumuz olsun diye cenab-ı âlimeabınız şu adamlar birer birer söylemeğe izn-i şerifinizi veriniz.

Paşa Öyle olsun. İmdi biri o birinden sonra söylesin.

- İsmail (*Temanna eder*) Benim devletli Paşam, ömr ü devletiniz çok olsun. Dün gece yatağıma girmeğe murad ettiğim vakitte bir adam dışarıya çağırıp “Ey hekim sana bir hastayı getirdim” demiş. Ben ... dışarı çıkıp karanlıkta bir kimseyi görmedim. Sonra gördüm; ki bir adam yerde yatar. Kendi kendiden ha beni mashara eden herifi buldum, hakkından geleyim deyip değneğimle anı öyle urdum, ki ölmüştür. Sonra anı şuraya buraya çevirip gördüm ki Kara Cüce'dir. Ve Filhal kullukçular gelip ölüyü buldular. Alıp beni de hapse kodular. İmdi ey Paşam malûm oldu, ki ben onu öldürdüm.
- Paşa (*Mehmed'e*) Artık sen söyle.
- Mehmed Benim saadetli Paşam. Hikâyetimden size malûm olacak ki ben anı öldürdüm.
- Paşa De bakalım.
- Mehmed Ben meyhaneden geri gelip sokakta gezerken bir adam birden bire ardıma düşüp üzerime hücum etti. Ben dahi hırsızdır zannettim. Dönüp başına öyle urdum ki yere düşüp öldü. Sonra feneri aldım, yüzüne baktım. Bildim ki Kara Cüce'dir. “Hay Allah belâsını versin. Şimdi ne yapmalı? Cücesini öldürdüğümü Paşa bilirse, başım helbette gider. Bir az fikre varıp bir fitne başıma geldi. Şu ölüyü alıp İsmail Ağa hekimin kapısına dayandırdım. Sonra çağırıp “Ey hekim, sana bir hasta getirdim, tez nabzına bak, artık can çekişiyor” dedim, kaçtım. İmdi hikâyemden malûmunuz oldu, ki ben anı öldürdüm.
- Kara Cüce (*Aksırıyor. Hazır olanlar biri birine “hayır ola” derler*).
- Paşa Şimdi nöbet sana geldi (*Papuççuya*).
- Papuççu Paşam, izin-i şerifiniz olursa, gerçek hali hazretlerinize ifade edeyim.
- Paşa Söyle.
- Papuççu Dün akşam yiyecek köteğin fikriyle melûl iken Kara Cüce gelip güzel türkü çağırdı. Azacık rahatlandım. Sonra Cüce'yi konağıma bir kılıç balığına davet eyledim. Ol dahi konağıma gelip öyle büyük parça ağzına soktu, ki balığın kılıcı boğazına yapıştı, öldü. Ben zavallı “Ne yapayım? Şunu Paşa bilirse, vallah başım gider, kesilen baş yine bitmez” diye kendi kendiden söyleyip, başımı nice kurtarayım diye tefeküre varıp şu fitne hatırıma geldi, ki ölüyü alıp Mehmed geldiği gibi üzerine attım. İmdi ey Hünkârım, öldüğüne sebep benim.

- Paşa Vallah hiç öyle hikâyet ömürde işittiğim yok, öyle değilmi lalam?
- Kethüda Hakka şu hikâyeti defterlere kaydetmeliyiz, ta ki bizden sonra gelenler bilsin.
- Cüce *(Aksırıyor. Hepisi bir birine "Hayır ola" derler).*
- Paşa Güzel amma Cücem artık öldü. Gerektir, ki şunlar cezasın bulsun.
- İsmail Ey Paşam, izn-i şerifiniz olursa sınaati tecrübe ederim. Belkim boğazına yapışan kılıca bir çare vardır.
- Paşa Pek makul, Cücem tekrar sağ edebilirsen, gerek sana ve gerek cümlenize zarar olmasın ve yine size bir iyi ikram bile ederim.
- İsmail *(Cüce'nin nabzına bakar) Efendim, (gülür yüzle) Allaha şükür dahi ölmedi. Tez şunun kulağından bir kan alayım (bir bıçak çıkarıp kulağını kesmek ister).*
- Cüce *(Üç kere aksırıyor. Sonra kalkıp yine düşer, yine kalkar) Dur hekim ben artık sağ oldum. Ha ha ha. Hiç şu kadar kılıç yenirmi? (Kılıcı çıkarıp gösterir) Kerem eyle efendim "Beni Ağam severmi bakayım, öldüğüm vakit ne söyler" diye bu lâtifeyi ettim.*
- Paşa Ha ha ha. Yine sağmısın? Gel sana zarar olmaz. Sana çok ikram olsun ve sizin suçunuzu affederim.
- Cüce Ey sultan, şu Papuççu'ya cümleden evvel bir iyi ikram etmelisin. Zira bu lâtife ile dün çok zahmet çekti.
- Paşa Hakkın var Cücem. Ey Ahmed sen bunda gir ve papuççuluk etme. Seni defterdar kethüdası ederim. Ve yine mansıp mahlûl olursa, sana veririm. Ve sana İsmail Ağa, çektiğin zahmete mukabilen sana baş hekim mansıbın ihsan ederim.
- Papuççu Hak Tealâ hazretleri devletli Paşamızın ömr ü devletin dayım ve kayım eyleye, âmin.
- İsmail Allah subhanehu ve tealâ cenab-ı âlimeabınızı devlette berdevam ve muammer eyleye, âmin.
- Paşa Varın, Çuhadarlar cümle âleme beyan eyleye, ki Kara Cücem yine sağ oldu. Davul zurna çalsınlar, bir büyük ziyafet yapsınlar.
- Mehmed Kerem eyle efendim, bu aziz günde benimde yüzüm gülsün.
- Paşa Senin de suçunu affettim. Hazinedarıma var, hazineden sana iki kese akça versin.
- Mehmed Hak Tealâ zisi muammer eyleye, âmin.

Papuççu Allah Tealâya bin şükür olsun ki beni ol kadar belâdan kurtarıp öyle büyük mansıp verdi. Varayım tez Deli Osman kardeşime bu müjdeyi yazdırayım. Gelsin cevahirlerini geri alsın ve hepimiz devletli Paşa efendimizin ömr ü devleti için dua edelim.

Temmet lûb-i taklid

Ketebe el-fakir

İskerleç

وقایع عجیبه و حوادث غریبه
کشفشکر احمد
۲
۲
۲
۲
۲

1

غزل اول
صوفیانه در ایکی طرفه بعضی کائنات
کوزنور مایینده بر پایشی مکانی وارنده
پایوشی طرفه ده اوستوب ایشنه مشغولده و عاصره
کیجه کیدر صیاح کلور
احمد ایشنی کورد
کیجه کوننده ایشنی کورد
دوران ایشلینی کیم یور
تکرار کیجه کیدر

2

اسمهیل اغا و پایوشی
اسمهیل السلام علیکم اوستا
پایوشی علیکم سلام حکیم دوستم
اسمهیل الله صافغلت سناک داینا کیفک وار
احمد الله شکر اسمهیل اغا کفدن غیری مالنر بقدر اوتق
نه یا پیلو اشته اویله کولرک و تکی جاغورک چالشور
اسمهیل آفرین دوستم دیبا ایشنی وار
احمد وار در افندم اشته بو الله کی صصت دولتر پاشا
هنس نسرک ایچون در بو کون صصا علین مخصوص اوم کورد
بنی هنس رنه کتوروب بیور مشکم سن پاوره و ان کجا

3

زما بر لطفه ایله دون بوق رحمت چکدی
پاشا احتقار وار جو جام ای احمد سن یونده کیم یاروشی ایضا ایضا
دفتر دار کفدای ایسم و نه منصب غمبول اولور سا کادور سن و سنا
اسمهیل اغا چکد و کاف ز منته مقبل سنا ایش حکیم متصین احسان
ایدم
پایوشی حق تعالی حضرت تلمی دولتر پاشا مران تیر و مولین دایم دایم
ایله آمین اسمهیل الله سبانه و تعالی جناب عالیما یزنی دولته
بیر دوام و سیر ایله آمین
پاشا وارن جو دره مار لر عدله عالیما بیان ایله کتور جو جام زه
صاع اولدی لول زوریه یا السونلر بیرون سیافت یا سونلر

4

محمد کرم ایله اقدام بو عزیز کونده بنده یوزم کولسون
 باشا سندن ده سره کی عفر ایتم فذیریه وار ما وار خذیریه وار
 سکا ایکی کیسه ایله ویرسون
 محمد حق تعالی سزیه مقدر ایله آمین
 پاپوشچی الله تعالی بیان شکر اولسون بلکه بنی اولقدر بلادن تور تارون
 اوله بیرون مشب ویریه واریم تیز ولی عثمان قرداشمه بو
 مژده وی یازدیم کلسون هواهر لیه کی کیرا لسون وچهر
 در لاله باشا اندر تیز عمر ده ولق ایرون دعا ایلم
 محبت الدوب القلیان
 کتب الققیان
 اسکندریه

Dullissime Inghuburischen
 Komödie
 eines Kaffeehaus
 eines Kaffeehaus
 Lustspiel in 3 Aufzügen
 Abgeschlossen von Johann
 Lippa.
 Ein Spielung geschah in dem
 Stadt Bagdad wa.

5

6

Accidents et Aventures
bizarres
 du
Cordonnier Ahmed
Comédie
 en trois Actes
Traduite du Turc
 par Jean Lippa
 La scène se passe à Bagdad.

Accidenti ed avventure
 maravigliose
 del
 Cordonajo Ahmed
 Commedia
 in
 3. Atti
 Tradotta dal Turco da
 Lippa
 1809

7

8

Levha 5 piyesin son sahifesi. Levha. 7 piyesin almanca tercümesinin ilk sahifesi.
 Levha 7 piyesin fransızca tercümesinin ilk sahifeleri.
 Levha 8 piyesin italyanca tercümesinin ilk sahifeleri.